

**XX међународни научни скуп „Правнички дани –
Проф. др Славко Царић“
„ДВЕ ДЕЦЕНИЈЕ РАЗВОЈА ПРАВНЕ МИСЛИ“**

**20th International Scientific Conference „Legal days –
Prof. Slavko Carić, PhD”
“TWO DECADES OF THE DEVELOPMENT
OF LEGAL THOUGHT”**

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
University Business Academy Novi Sad
Faculty of Law in Novi Sad

Нови Сад, 06. и 07. октобар 2023.

Зборник радова са XX међународног научног скупа
„Правнички дани – Проф. др Славко Царић“
„ДВЕ ДЕЦЕНИЈЕ РАЗВОЈА ПРАВНЕ МИСЛИ“
06. - 07. октобар 2023. године у Новом Саду,
у организацији Универзитета Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Милан Почуча
редовни професор
Др Владимир Козар,
редовни професор
Др Милош Марковић,
редовни професор
Др Јелена Матијашевић,
редовни професор
Др Предраг Мирковић
ванредни професор
Др Дарко Голић,
ванредни професор

Др Јоко Драгојловић,
ванредни професор
Др Сања Шкорић,
ванредни професор
Др Маријана Младенов,
ванредни професор
Др Марко Станковић,
ванредни професор
Др Данијела Деспотовић,
ванредни професор
Др Ненад Бингулац,
ванредни професор

За издавача:

Др Милан Почуча, редовни професор

Уредник:

Др Милан Почуча, редовни професор

Штампа:

Граф 021, Нови Сад

Тираж: 100

ISBN

978-86-86121-58-5

Научни одбор:

ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА - председник Научног одбора
Декан Правног факултета за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ

Декан Факултета за економију и инжењерски менаџмент, Универзитет
Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ

Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду |
Република Србија

ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ

Професор емеритус на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ МИЈАТОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ

Председник Савета Правног факултета за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ

Продекан за међународну сарадњу на Правном факултету
за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у

Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЗОРАН ПАВЛОВИЋ

Шеф Кривичноправне катедре на Правном факултету
за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија

у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ

Шеф Теоријске и јавноправне катедре на
Правном факултету за привреду и правосуђе,

Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЖЕЉКО БЈЕЛАЈАЦ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ

Продекан за науку на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР КОЗАР

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР САЊА ШКОРИЋ
 Продекан за наставу на Правном факултету за привреду и правосуђе,
 Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија
 ПРОФ. ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ
 Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе,
 Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија
 ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЦАТИЕВ
 Шеф катедре Кривичноправних наука Руске академије
 за адвокатуру и нотаријат | Руска Федерација
 ПРОФ. ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ
 Председник Удружења за кривично право и криминалну
 политику Црне Горе | Република Црна Гора
 ПРОФ. ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ
 Судија Врховног суда Црне Горе | Република Црна Гора
 PROF. DR DR. WOLFGANG ROHRBACH
 Akademik Evropske akademije nauka u Salzburgu | Austrija
 PROF. DR. AMER FAKHOURY
 Dean College of Law American University in
 the Emirates | Ujedinjeni Arapski Emirati
 ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ
 Доцент на Факултету за менаџмент,
 Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка
 ПРОФ. ДР ЗОРАН ФИЛИПОВСКИ
 Проректор за међународну сарадњу, Интернационални „Vision”
 Универзитет | Северна Македонија
 PROF. DR KONSTANTINOS KOUROUPIS
 University Frederik | Kipar
 PROF. DR MARTON SULYOK
 Fakultet za pravo i političke nauke, Univerzitet u Segedinu | Mađarska
 DOC. DR. SC. SANJA GONGETA, PROF. STRUČ. STUD.
 Prodekanica za stručni naučnoistraživački rad i međunarodnu saradnju
 Veleučilište Lavoslav Ružička u Vukovaru | Republika Hrvatska
 PROF. DR CRISTINA ELENA POPA TACHE
 Fakultet za psihologiju, bihevioralne i pravne nauke,
 Univerzitet “Andrei Sagun”, Akademija za ekonomske
 studije u Bukureštu | Rumunija
 KRISTINA RZGOEVA
 Prorektor na Državnoj pomorskoj akademiji Batumi,
 Ministarstvo za ekonomiju i održivi razvoj Gruzije | Gruzija
 PROF. DR CHIPASHA MULENGA
 Pravni fakultet, Univerzitet Lusaka | Zambija

PROF. DR VALENTINA RANALDI
Pravni fakultet, Univerzitet "Niccolò Cusano" | Italija
ПРОФ. ДР НЕБОЈША ШАРКИЋ
Декан Правног факултета, Универзитета Унион
у Београду | Република Србија
ДР МИШО ЂУРКОВИЋ
Научни саветник, Директор Института за Европске
студије у Београду | Република Србија
ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЧОЛОВИЋ
Директор Института за упоредно право у Београду | Република Србија
ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ
Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе,
Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

Организациони одбор:

ПРОФ. ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ -
ПРЕДСЕДНИК ОРГАНИЗАЦИОНОГ ОДБОРА
ПРОФ. ДР ИВАН ЈОКСИЋ
ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА СТОЈШИЋ ДАБЕТИЋ
ПРОФ. ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ
ПРОФ. ДР НЕНАД СТЕФАНОВИЋ
ПРОФ. ДР МАРКО СТАНКОВИЋ
ПРОФ. ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ
ДОЦ. ДР МАЈА ПЕТРОВИЋ
ДР ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ
МСР. АЊА КОПРИВИЦА
МСР. МАРА ДЕСПОТОВ
МСР. ТАМАРА КРСТИЋ

Секретар:

МСР АЊА КОПРИВИЦА, асистент

Dr Milan Počuča, redovni profesor

Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
e-mail: pocucabmilan@gmail.com

Dr Dalibor Krstinić, vanredni profesor

Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
e-mail: krstinicdalibor@yahoo.com

GRAĐANSKOPRAVNI ASPEKTI OTMICE DECE U REGIONU

Abstrakt:

Otmica dece, odnosno njihovo nezakonito odvođenje ili zadržavanje najčešće izvrši jedan od roditelja. Razlog za navedeno veoma često je uzrokovan savremenim načinom života koji često podrazumeva preseljenje u inostranstvo, kao i zaključenje brakova između lica različitog državljanstva. U slučaju razvoda ovih lica neretko dolazi do nesuglasica među roditeljima u vezi starateljstva nad decom, što takođe dovodi do otmice dece od strane roditelja, te na taj način dolazi do narušavanja interesa deteta. Građanskopravne aspekte otmice dece reguliše Haška konvencija o građansko-pravnim aspektima međunarodne otmice dece koja je doneta 1980. godine, a koja štiti interese dece, naročito od štetnih dejstava nezakonitog odvođenja ili zadržavanja, i uspostavlja efikasan mehanizam kojim se obezbeđuje hitan povratak dece u državu njihovog redovnog boravišta. Upravo u cilju zaštite interesa deteta mnoge države su ratifikovale pomenutu Konvenciju, a među njima i naša država 1991. godine. Međutim, države u regionu se suočavaju sa određenim „izazovima“ kada je u pitanju otmica dece. Uzimajući u obzir relevantnost i sve veći broj sudske postupaka koji se vodi zbog građanskopravne otmice dece, predmet analize u okviru rada biće prikaz pomenutih „izazova“ i sudske prakse naših sudova i Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu.

Ključne reči: otmica dece, Haška konvencija, interes deteta, nezakonito odvođenje dece.

UVODNA RAZMATRANJA

Međunarodna otmica dece predstavlja složen problem koji nastaje kada se dete nezakonito odvede ili zadrži u inostranstvu. Otmica deteta je uvek veoma stresan događaj kako za dete, tako i za roditelje i ima mnogobrojne, pravne,

psihološke, kao i socijalne posledice.¹ Svakako mnoge poteškoće nastaju i ukoliko dođe do menjanja detetovih uslova života. Nezakonito odvođenje ili zadržavanje dece najčešće se javlja tako što ga izvrši jedan od roditelja. Savremeni način života uključuje čestu mobilnost ljudi, njihovo preseljenje u inostranstvo, što dovodi i do zaključivanja brakova između lica različitog državljanstva. U slučaju razvoda brakova između lica koja su različitog državljanstva može doći do nesuglasica između roditelja koja se tiču starateljstva nad decom, što dovodi do roditeljskih otmica dece. Ovde je reč o problemu koji nijedna zemlja ne može da izbegne i čiji je intenzitet, možemo reći, povećan u današnjim uslovima sve veće slobode kretanja ljudi. Stoga problem nezakonitog odvođenja dece predstavlja primer negativne posledice globalizacije. Kompleksnost navedenog problema proizilazi iz međunarodnog aspekta, te se efikasan odgovor na prekogranično odvođenje, odnosno otmicu dece, može dobiti jedino usaglašenim aktivnostima i naporima svih država. Upravo kao rezultat ovakvih aktivnosti nastala je Haška konvencija o građansko-pravnim aspektima međunarodne otmice dece, koja je usvojena u Hagu 25. oktobra 1980. godine (u daljem tekstu Haška konvencija),² i koja predstavlja prvi i najznačajniji međunarodni ugovor u domenu prekograničnog odvođenja dece. U Jugoslaviji ova Konvencija je ratifikovana 1991. godine.³ Osnovno polazište Haške konvencije jeste neutralisanje stanja koje nastaje prekograničnim odvođenjem, odnosno zadržavanjem deteta u inostranstvu. Ona predstavlja instrument saradnje između država sa ciljem momentalnog povratka deteta u zemlju uobičajenog boravišta. Shodno tome Haška konvencija nudi mehanizam kojim se savladavaju problemi koji nastaju kao posledica sukoba roditelja oko vršenja roditeljskog prava i odvođenja deteta u drugu državu. Takođe, namera tvoraca Haške konvencije bila je da ostave nacionalnim organima države (uobičajenog boravišta) deteta primenu porodično pravnih pravila u vršenju roditeljskog prava. Cilj Haške konvencije nije da unificira pravila u slučaju sukoba zakona, niti da uspostavi pravila u pogledu sukoba nadležnosti, nego zaštita dece od štetnih posledica nezakonitog odvođenja dece u inostranstvo ili njihovog zadržavanja od strane jednog roditelja, odnosno drugog lica koje ima pravo na staranje nad detetom.⁴ Međutim, u svetu postoji veliki broj država koje nisu potpisnice Konvencije, te je tada drugi roditelj često u situaciji da nema mogućnosti da vrati dete.

1 Branica, V., Majstorović, I. & Šimović, I. (2021). Obiteljska medijacija i mogućnosti primjene u slučajevima međunarodne otmice djece. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 71(2), str. 208.

2 Broj država potpisnica ove Konvencije do 14.11.2022. godine bio je 103. Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, (2023. Jun, 20) Preuzeto sa: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=24>

3 Zakon o ratifikaciji Konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice dece, *Službeni list SFRJ*, br. 7/91 – Međunarodni ugovori.

4 Ponjavić, Z., & Vlašković, V. (2014). Koncept "najboljeg interesa deteta" unutar Haške konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice dece, *Zbornik radova Dani porodičnog prava*. 2(2), str. 33.

POLJE PRIMENE HAŠKE KONVENCIJE O GRAĐANSKO-PRAVNIM ASPEKTIMA MEĐUNARODNE OTMICE DECE

Polje primene Haške konvencije određeno je kroz njene ciljeve i to: da obezbedi što hitniji povratak dece nezakonito odvedene ili zadržane u nekoj državi ugovornici i da obezbedi da se prava na staranje i viđanje⁵ sa detetom po zakonu jedne od država ugovornica stvarno poštuju u drugoj državi ugovornici.⁶ Znači, Haška konvencija ima za cilj da obezbedi najbolje interese dece kroz brz postupak uspostavljanja predašnjeg statusa deteta. Ona se primenjuje ako je došlo do nezakonitog odvođenja deteta u državi ugovornici, ako je dete mlađe od 16 godina i ako je imalo redovno boravište u državi ugovornici. Takođe, Haška konvencija se primenjuje u slučajevima kada je potrebno organizovati efikasno ostvarivanje prava na posetu za roditelja koji ima redovno boravište u jednoj državi ugovornici a dete u drugoj. Ipak u ostvarivanju ovog drugog cilja ona sadrži znatno manji broj odredaba. Kako bi se Haška konvencija primenila neophodno je da je stupila na snagu, u međunarodnom smislu, odnosno da je stupila na snagu u obe države o kojima je reč – državi u koju je dete odvedeno ili u kojoj je zadržano i u državi u kojoj je imalo redovno boravište.⁷ Ukoliko je odvođenje ili zadržavanje deteta nezakonito prema odredbi člana 3 Haške konvencije, nadležni organ države u koju je dete odvedeno ili u kojoj je zadržano naložiće, u roku 6 nedelja od dana pokretanja postupka, hitan povratak deteta u državu njegovog stalnog nastanjenja. Odvođenje ili zadržavanje deteta je nezakonito, ako je tim aktom povređeno pravo na staranje, to jest ako je taj akt nezakonit prema pravu države u kojoj je neposredno pre odvođenja ili zadržavanja dete imalo redovno boravište.

Svaka država članica, odnosno potpisnica Haške konvencije ima obavezu da odredi sopstveni centralni organ čijim će se posredstvom ostvarivati obaveze koje su naložene istom. Centralni organi međusobno sarađuju u cilju obezbeđivanja što hitnijeg vraćanja deteta. Oni su nadležni za: otkrivanje mesta gde se dete nalazi, sprečavanje daljih opasnosti po dete (primenom privremenih mera), obezbeđivanje dobrovoljnog povratka deteta i sporazumnog rešavanja pitanja, razmenu informacija o socijalnom poreklu deteta, pružanje informacija o važećem pravu država, pokretanje sudskog ili upravnog postupka. Sa aspekta međunarodnog privatnog prava važno je naglasiti da organi koji su nadležni za donošenje odluke

5 Analizom odredbi Haške konvencije koje se tiču prava na viđanje deteta zaključuje se da je njihova jednoobrazna primena u državama članicama praktično nemoguća. Iz tog razloga se može postaviti pitanja zbog čega su njeni tvorci posvetili posebnu pažnju ovom subjektivnom pravu? A „odgovor se može pronaći u želji da se kroz ostvarivanja prava na kontakt sa detetom, roditelj kojem ono nije povereno na čuvanje nakon prestanka zajednice života odvrati da svoje emocionalne potrebe realizuje otmicom deteta.“ Više u: Stanivuković, M. & Đundić, P. (2010). Pravo na viđanje deteta i Haška konvencija o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice dece (1980) *Pravni život*, 59(10), str. 25-45.

6 Član 1 Haške konvencije, *op. cit.*

7 Đukić Mijatović, M. (2012). *Međunarodno privatno pravo*, Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, str. 278.

o vraćanju deteta mogu direktno primeniti pravo, kao i sudske ili upravne odluke, bez obzira da li se zvanično priznaju ili ne u državi u kojoj se nalazi stalno mesto boravka deteta, bez sprovođenja posebnih postupaka za dokazivanje tog prava ili za priznavanje stranih odluka koje bi inače bile sprovedene.⁸

Haška konvencija ne uključuje odluke koje se tiču prava na staranje nad detetom niti bilo koju drugu meritornu odluku koja je u vezi sa tim pravom. S druge strane Haškom konvencijom su predviđeni uslovi za donošenje odluke kojom se nalaže povratak deteta. Zahtev za povratak deteta može da podnese svako lice, institucija ili organ koji tvrdi da je odvođenjem ili zadržavanjem deteta van granica države u kojoj je dete boravilo povređeno pravo na staranje. Međutim, kako bi zahtev bio uspešno sproveden, podnosilac zahteva mora dokazati određene činjenice. Najpre mora dokazati da je dete imalo redovno boravište u državi različitoj od one u kojoj je odvedeno. S obzirom da tekst Haške konvencije ne sadrži definiciju redovnog boravišta deteta, ovaj pojam se „iskristalisao“ kroz sudsku praksu i naučne diskusije. U sudskim odlukama, kada je reč o redovnom boravištu ističe se potreba kumulativnog postojanja dva elementa i to namere nastanjenja u određenoj državi i boravak na teritoriji te države u značajnom vremenskom periodu. Pri tome nije neophodna namera da se u jednom mestu stalno živi, dovoljan je i privremeni boravak iz zdravstvenih, profesionalnih, porodičnih ili drugih razloga. Jedino na čemu se insistira kada je reč o redovnom boravištu jeste da je boravak na određenom mestu imao „dovoljan stepen kontinuiteta“. Sudovi, kada je reč o subjektivnom elementu, odnosno nameri nastanjenja kod određivanja redovnog boravišta dece, polaze od namere njihovih roditelja. Kada se roditelji nalaze u braku i uživaju zajednička prava staranja nad detetom, do promene redovnog boravišta može doći jedino uz saglasnost oba roditelja. Ukoliko saglasnost ne postoji u pogledu promene redovnog boravišta deteta i ukoliko ipak dođe do samovoljnog odvođenja deteta od strane jednog roditelja, uz nameru nastanjenja u nekom

drugom mestu, smatraće se da je ono nezakonito.⁹ Zaključak o tome da li je dete imalo redovno boravište na teritoriji države ugovornice, neposredno pre nezakonitog odvođenja ili zadržavanja deteta su krucijalni za donošenje odluke kojom se nalaže detetovo vraćanje u tu državu.¹⁰

Pravo staranja može biti utvrđeno ili sudskom odlukom ili može postojati na osnovu samog zakona. Pored navedenog neophodno je da podnosilac dokaže da je u trenutku odvođenja faktički vršio pravo na staranje, odnosno na viđanje deteta, ko i da je dete nije navršilo 16. godinu života. Uz zahtev je potrebno podneti

8 Član 14 Haške konvencije, *op. cit.*

9 Više o slučajevima kada nema saglasnosti roditelja o promeni prebivališta deteta videti i vršenju roditeljskog prava u: Palačković, D., & Ćorac, S. (2022). Ne saglasnost roditelja o promeni prebivališta deteta - procesnopravne dileme i moguća rešenja. *Analiza Pravnog fakulteta u Beogradu*, 70(3), str. 745-763.

10 Đundić, P. (2004). Redovno boravište deteta u praksi primene Haške konvencije o građanskopravnim aspektima otmice dece od 25. oktobra 1980. godine. *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad*, 38(2), str. 568.

svu odgovarajuću dokumentaciju kojom se dokazuju navedene činjenice, kao npr. izводе iz matičnih knjiga, kopije ličnih karata, dokumenta na osnovu kojih se može zaključiti da je dete boravilo u određenoj zemlji. Pri tome je neophodno prevesti dokumenta na jezik države u koju se šalje zahtev, odnosno države u kojoj se dete nalazi, to jest u koju je neovlašćeno odvedeno. Svaka država članica Haške konvencije dužna je da odredi sopstveni centralni organ čijim posredstvom će se ostvarivati obaveze naložene ovom Konvencijom. Centralni organi međusobno sarađuju kako bi obezbedili što hitnije vraćanje deteta.¹¹

Odredbom člana 12, stav 1 Haške konvencije propisano je da će organi države u kojoj se nalazi dete posle otmice ili u kojoj je zadržano narediti vraćanje deteta bez odlaganja ako je od momenta podnošenja molbe za vraćanje deteta istim organima države u kojoj se dete nalazi proteklo manje od godinu dana od otmice ili zadržavanja deteta. Odredbom stava 2 istog člana je predviđeno je da će se posle isteka ovog perioda povratak naložiti samo u slučajevima u kojima se utvrdi da se dete nije integrisalo u novu sredinu. Međutim, opravdano se može postaviti pitanje da li je povratak deteta uvek u najboljem interesu deteta, što je jedan od osnovnih principa i Konvencije o pravima deteta,¹² koji mora biti uvek primenjen u postupcima kada se odlučuje o njegovim pravima. Stoga osnovni problem kod primene principa najboljeg interesa deteta u okvirima Haške konvencije predstavlja ostvarivanje ravnoteže između hitnog povratka deteta u slučaju prekograničnog odvođenja, uz uvažavanje pravnog poretka države uobičajenog boravišta deteta, i poštovanja principa koji zahteva prilagođavanje interesa svih ostalih pravnih subjekata interesu deteta. Ravnoteža je nužna kako bi se u izvesnom smislu postigao kompromis između ciljeva Haške konvencije i principa najboljeg interesa deteta. Ovo se može postići samo ako se uspostavi pravna pretpostavka kako je u "najboljem interesu deteta" u slučaju nezakonitog prekograničnog odvođenja da bude vraćeno u državu uobičajenog boravišta.¹³ Ipak, vraćanje deteta se može odložiti u određenim slučajevima koji su navedeni u Haškoj konvenciji, koji se tiču neostavarivanja prava na staranje u državi iz koje je dete odvedeno, fizičke ili psihičke traume koju bi povratak izazvao kod deteta ili ako se dete koje je dovoljno zrelo da izrazi svoj stav, suprotstavlja povratku.¹⁴ Nalaganje povratka deteta može se odbiti i ako bi to predstavljalo kršenje osnovnih principa zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda države kojoj je upućen zahtev, što predstavlja rezervu javnog poretka.¹⁵

Prema odredbi člana 16 Haške konvencije organi države u koju je dete preseljeno ili u kojoj je zadržano neće moći da rešavaju o meritumu prava na staranje

11 Kekez, A. (2014). Postupak medijacije u slučajevima međunarodne građanskopravne otmice dece. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, 86(3), str. 203.

12 Konvencija o pravima deteta usvojena je na Generalnoj skupštini UN, 20. novembra 1989. godine, (2023, Jun, 10) Preuzeto sa: <https://www.unicef.org/serbia/media/3186/file/Konvencija%20o%20pravima%20deteta.pdf>

13 Više u: Ponjavić, Z., Vlašković, V. (2014). *op. cit.*, str. 32-49.

14 Član 13 Haške konvencije, *op. cit.*

15 Član 20, Ibidem.

posle prijema obaveštenja o nezakonitom odvođenju ili zadržavanju deteta, pa čak i ako bi dete bilo državljanin te države, sve dok se ne utvrdi da su ispunjeni uslovi za vraćanje deteta po Haškoj konvenciji ili dok ne protekne razuman period posle prijema obaveštenja da nije podneta molba za primenu konvencije. Činjenica da je lice koje je odvelo ili zadržalo dete izdejstvovalo odluku o pravu na staranje, koja je donesena ili koja je podobna da bude priznata u državi čiji organi treba da nalože povratak deteta neće predstavljati osnov za odbijanje povratka deteta na osnovu Haške konvencije.¹⁶ Relevantno je navesti da se zemlje potpisnice Haške konvencije zalažu da se dete vrati dobrovoljno i insistiraju na posredovanju i medijaciji. Međutim, u praksi su česti slučajevi da roditelj zloupotrebljava postupak medijacije kako bi odugovlačio postupak vraćanja deteta, te zemlje imaju različita rešenja kojima nastoje da izbegnu takve situacije.¹⁷ Takođe, od važnosti je navesti da je u cilju osnaživanja Haške konvencije, kao i naglašavanja značaja i uloge nadležnih organa države uobičajenog detetovog boravišta u odlučivanju u svim merama koje su neophodne za zaštitu interesa deteta na duži rok 1996. godine doneta Haška konvencija o nadležnosti, merodavnom pravu, priznanju i izvršenju odluka i saradnji u materiji roditeljske odgovornosti i mera za zaštitu dece.¹⁸

PRIMENA U PRAKSI HAŠKE KONVENCIJA O GRAĐANSKO-PRAVNIM ASPEKTIMA MEĐUNARODNE OTMICE DECE U REPUBLICI SRBIJI

U Republici Srbiji Haška konvencija se primenjuje direktno, na osnovu ustavne odredbe prema kojoj ratifikovani međunarodni ugovori predstavljaju neposredan izvor prava.¹⁹ Međutim, u Srbiji je primećena neujednačena praksa sudova kada se radi o primeni Haške konvencije. Neki sudovi rešavaju zahteve po Haškoj konvenciji u parničnom, neki u vanparničnom, a neki u izvršnom postupku. Takođe, u sudskoj praksi se ne poštuju uvek zahtevi hitnog postupanja, odnosno rokovi za donošenje odluke o povratku deteta utvrđeni Haškom konvencijom (rok je 6 nedelja). Osim toga, primećena je sporost u sprovođenju postupaka za obezbeđenje ostvarenja ličnih odnosa deteta sa roditeljem od koga je protivpravno odvedeno.²⁰ U cilju poboljšanja sudske prakse iz ove oblasti, kao i preciziranje

16 Više u: Dželetović, M. (2022). Pavo na staranje u smislu Haške konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice dece, *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*. 73(182), str. 275-286

17 Više o tim rešenjima u pravu Engleske, Finske, Švajcarske i Republike Srbije u: Kekez, A. (2014). Postupak medijacije u slučajevima međunarodne građanskopravne otmice dece. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, 86(3), str. 202-210.

18 I ova Konvencija je ratifikovana u Republici Srbiji. Videti: Zakon o potvrđivanju Konvencije o nadležnosti, merodavnom pravu, priznanju i izvršenju odluka i saradnji u materiji roditeljske odgovornosti i mera za zaštitu dece, *Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori* br. 20/15.

19 Član 16, stav 2 Ustava Republike Srbije, *Sl. glasnik RS*, br. 98/06 i 115/21.

20 Kovaček-Stanić, G. (2015). Građanskopravni aspekti međunarodne otmice dece:

postupka u primeni Haške konvencije sačinjena je radna verzija Zakona o građanskopravnoj zaštiti dece od nezakonitog prekograničnog odvođenja ili zadržavanja²¹ koji sadrži postupak, odnose i ovlašćenja centralnog izvršnog organa i drugih organa i službi koji učestvuju u postupku, kao i druga pitanja u vezi sa ovom tematikom. Naime, tekst ovog predloga Zakona sadrži rešenja koja imaju za cilj bolju i efikasniju primenu Haške konvencije, a posebno zaštitu prava deteta.²² Međutim do donošenja i usvajanja ovog Zakona još uvek nije došlo. S druge strane, određen broj evropskih zemalja, kao što su npr. Švajcarska, Nemačka, Irska, Belgija i dr. donele su svoje, to jest nacionalne zakone kojima su uredile određena, pre svega proceduralna pitanja u vezi sa primenom Haške konvencije, što možemo reći i predstavlja obavezu država potpisnica.²³ Navedeno potvrđuje odredba člana 2 Haške konvencije: "Države ugovornice će preduzeti sve odgovarajuće mere da obezbede na svojoj teritoriji sprovođenje ciljeva Konvencije. U ovu svrhu koristiće najefikasnije raspoložive postupke."

U Republici Srbiji je u radnim verzijama Nacrta Zakona o međunarodnom privatnom pravu postojala posebna odredba pod nazivom „Međunarodna otmica dece“. Preciznije predloženi član 91 glasio je: „U slučajevima međunarodne otmice dece primenjuje se Haška konvencija o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice dece iz 1980. godine“. ("Sl. list SFRJ-Međunarodni ugovori", br. 7/91).“ Međutim u konačnoj verziji Nacrta ovog Zakona²⁴ ona je izostala, to jest zamenjena novom odredbom koja glasi „Merodavno pravo za roditeljsko pravo i zaštitu dece određuje se prema odredbama Haške konvencije o nadležnosti, merodavnom pravu, priznanju i izvršenju odluka i saradnji u materiji roditeljske odgovornosti i mera za zaštitu dece, zaključene u Hagu, 19. oktobra 1996. godine ("Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori", br.)." Uzimajući u obzir promenu koju je naš zakonodavac uneo u ovaj Nacrt možemo zaključiti da smatra da je daleko veći značaj Konvencije iz 1996. godine.²⁵

Danas je u našoj zemlji odredbom člana 40 Zakona o rešavanju sukoba

praksa Evropskog suda za ljudska prava, U: *Zbornik Škole prava Evropske unije*, Podgorica : Univerzitet Donja Gorica, Fakultet pravnih nauka, str. 74.

21 Predlog ovog Zakona dostupan je na: <https://arhiva.mpravde.gov.rs/cr/news/vesti/otmica-dece-gradjansko-pravni-aspekti-haska-konvencija.html>

22 Više u: Kovaček-Stanić, G. (2012). Porodičnopravni aspekti međunarodne, roditeljske otmice dece. *Analiza Pravnog fakulteta u Beogradu*, 60(2), str. 74-94.

23 Krvavac, M., & Belović, J., (2017). Međunarodna otmica dece, *Pravni život*, 66(10), str. 159-160.

24 Konačna verzija Nacrta Zakona o međunarodnom privatnom pravu dostupna je na <https://www.mpravde.gov.rs/obavestenje/6274/konacna>

25 Više o njenoj primeni obe konvencije i njihovom odnosu videti u: Marjanović, S. (2017). Međunarodna otmica dece: novine u međunarodnom privatnom pravu Srbije, U: *Zaštita ljudskih i manjinskih prava u evropskom pravnom prostoru : tematski zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu. Knj. 7*, Niš : Pravni fakultet, str. 131-145.

zakona sa propisima drugih zemalja²⁶ merodavno pravo države čiji su oni državljani, a ukoliko su roditelji i deca državljani različitih država, merodavno je pravo države u kojoj svi oni imaju prebivalište. Za odnose između roditelja i dece koji nisu predviđeni odredbama ovog člana merodavno je pravo države čiji je državljanin dete. S druge strane odredbe Zakona o rešavanju sukoba zakona ne uređuju sporove o vršenju roditeljskog prava, o izdržavanju deteta i drugo. Nadležnost za bračni spor se proširuje i na sporove o vršenju roditeljskog prava u skladu sa imperativnim normama Porodičnog zakona²⁷ i može se pojaviti kao samostalni predmet spora ili kao akcesorno pitanje u brakorazvodnoj parnici. Bez obzira da li sud primenjuje domaće ili strano pravo merodavno pravo je pravo zajedničkog državljanstva roditelja i deteta, odnosno sud Republike Srbije može odlučivati o i o brakorazvodnim parnicama stranih državljana.

Prilikom ratifikacije Haške konvencije određeno je da centralni izvršni organ u domaćem pravu bude organ uprave nadležan za poslove pravosuđa (tada savezni, jer je država bila federalnog tipa).²⁸ Centralni organ, u našoj zemlji kojem se podnose zahtevi za vraćanje deteta, kao i za ostvarivanje prava na viđanje deteta, po osnovu Haške konvencije vrši Ministarstvo pravde.²⁹ Iz aspekta Republike Srbije, kao ugovornice Haške konvencije njena primena se može posmatrati iz dve situacije. Prva je kada je dete odvedeno iz jedne države ugovornice i dovedeno u Srbiju. Tada Hašku konvenciju primenjuju domaći organi, koji treba da obezbede povratak deteta u državu iz koje je odvedeno. Druga situacija je kada je dete odvedeno iz Republike Srbije i dovedeno u drugu državu ugovornicu. U tom slučaju Hašku konvenciju primenjuju organi te druge države koji treba da obezbede povratak deteta u Srbiju.³⁰

Na samom početku primene Haške konvencije, možemo reći da je dominantan broj nezakonitog odvođenja dece, bio onaj u kojem su očevi, koji nisu imali pravo staranja odvodili decu od majki, u sredinu koju su smatrali kulturološki, religijski i sociološki prihvatljivijom. Najčešće je to bila država iz koje oni potiču. Samardžić navodi da pojedini autori ističu da se u takvim slučajevima radi o svojevrsnom nasilju u porodici, zato što se na taj način želi naneti zlo majkama, odnosno detetu, tako što će mu biti onemogućen život sa licem koje ima pravo staranja, a to je u najvećem broju slučajeva majka i što će se dete odvojiti od okruženja na koje je naviklo.³¹ U takvoj situaciji, odredbe Haške konvencije, imale su za cilj, da pomognu majkama u što hitnijem povratku dece. Međutim, situacija

26 Službeni list SFRJ, br. 43/82 i 72/82 -ispr., Službeni list SRJ, br. 46/96 i Službeni glasnik RS, br. 46/06 - dr. zakon.

27 Porodični zakon, Službeni list RS, br. 18/2005, 72011 – dr zakon, 6 /15.

28 Kovaček-Stanić, G. (2012). *op. cit.*, str. 77.

29 Ministarstvo pravde, Međunarodna otmica dece, (2023, Maj, 15). Preuzeto sa: <https://www.mpravde.gov.rs/sr/tekst/15033/međunarodna-otmica-dece.php>

30 Kovaček-Stanić, G. (2012)., *op. cit.*, str. 75.

31 Samardžić, S. (2013). Potrebe i mogućnosti adekvatnijeg tumačenja Haške konvencije o građansko-pravnim aspektima međunarodne otmice dece u slučaju nasilja u porodici. *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad*, 47(1), str. 310-311.

se vremenom dosta promenila, te je tako jedno istraživanje koje je sprovedeno još 1993. godine pokazalo da su u 368 slučajeva nezakonitog odvođenja dece, majke činile većinu onih koji su decu odvodili.³² Ista studija, pokazala je i da je u tim brakovima bilo prisutno nasilje u porodici. Imajući u vidu da se ovaj trend sve više nastavlja, odnosno da veliki broj majki spas traže napuštanjem svojih partnera, odnosno odvođenjem dece, može se postaviti pitanje da li Konvencija i dalje može da pruži onakvu zaštitu, kakva je prvobitno zamišljena. Može li se u ovakvim slučajevima, zaštititi interes deteta, ako je osnovni cilj Haške konvencije da „obezbedi što hitniji povratak dece nezakonito odvedene ili zadržane u nekoj državi ugovornici“? Samardžić, smatra da je moguće, ali je neophodno prilagoditi Konvenciju novonastalim okolnostima, odnosno tumačiti je u skladu sa konkretnim činjenicama.³³ Kao primer za navedeno možemo navesti jedan slučaj kada je majka srpskog državljanstva odvela dete iz Republike Hrvatske u Republiku Srbiju. Povodom ovog slučaja Viši sud u Valjevu doneo je rešenje kojim je naložen povratak deteta u Hrvatsku.³⁴ Majka je u Hrvatskoj podnela tužbu za razvod braka zbog nasilja u porodici, tj. ona je trpela nasilje od strane svoga muža, te je bila, zajedno sa detom smeštena u sigurnu kuću. Sud u Hrvatskoj doneo je odluku da dete, do okončanja spora živi sa majkom, a otac je imao pravo da ga viđa. Međutim, majka je sa detetom napustila Republiku Hrvatsku, bez saglasnosti oca, i odvela ga u Srbiju. Viši sud iz Valjeva je u svom rešenju naveo da nisu ispunjeni uslovi iz člana 13, stav 1, tač. b Haške konvencije. Preciznije sud je utvrdio da otac, predlagač nije bio nasilan prema detetu pa i ne postoji ozbiljna opasnost da bi u slučaju povratka deteta ono bilo ozbiljno izloženo psihičkoj ili fizičkoj traumi ili na drugi način dovedeno u nepovoljan položaj. Tvrdnja majke da je bila žrtva porodičnog nasilja, zbog čega je zajedno sa detetom napustila porodičnu zajednicu nije uzeta u obzir prilikom donošenja ovog rešenja.³⁵ Privremena mera suda u Zagrebu kojom je odlučeno da će dete živeti sa majkom, dok će otac imati pravo na viđanje, navela je drugostepeni sud na zaključak da majka umesto da vrati dete ocu. Stoga je sud preinačio dispozitiv i odlučio da majka umesto da vrati dece ocu ima obavezu da obezbedi njegov povratak u mesto njegovog poslednjeg prebivališta, što znači da je drugostepeni sud obavezao majku da se i sama vrati u Hrvatsku. Na ovaj način

32 Razlog zbog kojeg majke izvrše otmicu deteta jeste činjenica da su one nastanjene u zemlji porekla muškarca u kojoj su zasnovalе porodicu, te im je nakon razvoda teško da ostvare pristojnu egzistenciju za sebe i za dete. S druge strane povratak u zemlju porekla podrazumeva laku integraciju u sopstvenom porodičnom okruženju. Stanivuković, M., & Đajić, S. (2022). Pravo roditelja na povratak u zemlju porekla u svetlu Haške konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice dece i evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. *Analni Pravnog fakulteta u Beogradu*, 70(1), str. 133. 123-156.

33 Samardžić, S. (2013). *op. cit.*

34 Odluka Višeg suda u Valjevu, GŽ2 23/11, (2023, Jun, 20). Preuzeto sa: <https://va.os.sud.rs/files/GZ2.23-11.pdf>

35 Navedeni, a i slični slučajevi otvaraju pitanje da li nasilje učinjeno prema roditelju koji je odveo dete treba da bude osnov da se odbije zahtev za povratak deteta? Više u: Ponjavić, Z. (2012). Prekogranično odvođenje dece u slučaju porodičnog nasilja. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, (62), str. 219-233

formulisani dispozitiv odrazio se kasnije na izvršenje rešenja, s obzirom da je izvršni sud odbio da se izvršenje sprovede oduzimanjem deteta od majke i njegovom predajom izvršnom poveriocu. Ovaj predmet se tri godine kasnije, zbog obustave izvršenja rešenja o povratku, našao ponovo pred Ustavnim sudom. Naime, sudovi su pokušali da prinudno izvrše rešenje koristeći se raznim sredstvima, ali su svi pokušaji bili neuspešni. Majka je tokom jednog ročišta za izvršenje izjavila da u Republici Srbiji ima posao, koji ne može da napusti, i da ne zna od čega bi živela u Zagrebu ukoliko promeni boravište. Iako se ustavna žalba odnosila na pravo na pravično suđenje Ustavni sud je iskoristio priliku da se u uvodnom delu presude osvrne na jedan od osnovnih principa Haške konvencije, a to je najbolji interes deteta. Najbolji interes deteta proizilazi iz Preambule Haške konvencije prema kojoj su "države ugovornice u snažnom uverenju da je interes dece od prvorazrednog značaja u odnosima koji se tiču roditeljskog prava." S obzirom da je princip najboljeg interesa deteta široj pojam koji se procenjuje i preispituje u svakom konkretnom slučaju Haška konvencija je predvidela situacije u kojima nadležni organ države kojoj je upućen zahtev može da odbije izdavanje naloga za povratak deteta uprkos tome što je utvrđeno da se radi o nezakonitom odvođenju ili zadržavanju, te je na kraju odlukom Ustavnog suda dete ostalo kod majke.³⁶

Jedan slučaj otmice dece u Srbiji 2015. godine zaokupio je veliku pažnju javnosti. Reč je o slučaju nevenčanog para koji ima troje dece. Majka dece je Srпкиnja, otac je rodom iz Turske, a živeli su u Srbiji. Otac dece je 2015. godine odveo decu u Tursku bez saglasnosti njihove majke i nije želeo da ih vrati niti im je dopuštao da budu sa njom u kontaktu. U martu 2016. godine su prvostepenom presudom suda u turskom gradu Mersinu deca vraćena majci. Na to je otac uložio žalbu, ali je Viši sud u Ankari odbio žalbu. Međutim, otac nije želeo da izvrši odluku, te je uprkos zabrani da napušta Tursku to i učinio. Nakon saznanja da ne poštuje odluku, Ministarstvo pravde je naložilo da otac bude lišen slobode kada bude nađen. Ministarstvo spoljnih poslova je prosledilo Ministarstvu pravde zahtev da se deca vrate, a taj zahtev je Ministarstvo pravde poslalo turskim vlastima.³⁷ Ovaj slučaj je interesantan zato što je u medijima ispraćen od 2015. godine pa sve do 2019. godine, kada su majci konačno vraćena deca. Znači, posle četiri godine od otmice i više od tri godine od pravosnažne presude turskog suda, oteta deca Slavice Burmazović vraćena su u Srbiju.³⁸ Procedura je trebala da bude olakšana zato što su obe zemlje potpisnice Haške konvencije, međutim ovde je evidentan otpor i kršenje

36 Više u: Odluka Ustavnog suda Srbije broj UŽ-8276/2014, objavljena u Sl. glasniku RS 81/2016 od 5. oktobra 2016, (2023, Jun, 25). Preuzeto sa: <https://www.pravniportal.com/odluka-ustavnog-suda-srbije-u-vezi-sa-povratkom-dece-nezakonito-odvedene-ili-zadržane-u-nekoj-drzavi-ugovornici/>

37 Duga borba Slavice Burmazović da vrati svoju decu, (2023, Jun25). Preuzeto sa: <https://www.rts.rs/lat/vesti/drustvo/2537061/duga-borba-slavice-buzurovic-da-vrati-svoju-decu.html>

38 "Ja sam najsrećnija mama na svetu...": Posle četiri godine od otmice, deca Slavice Burmazović vraćena u Srbiju, (2023, Jun, 25). Preuzeto sa: <https://www.nedeljnik.rs/ja-sam-najsrecnija-mama-na-svetu-posle-cetiri-godine-od-otmice-deca-slavice-burmazovic-vracena-u-srbiju/>

i drugih prava od strane oca dece, a to je između ostalog povređivanje prava na poštovanje porodičnog života majke.

GRAĐANSKOPRAVNI ASPEKTI MEĐUNARODNE OTMICE DECE U PRAKSI EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Slučajevi u kojima je došlo do odvođenja ili zadržavanja deteta našli su se i pred Evropskim sudom za ljudska prava (u daljem tekstu Sud), u Strazburu.³⁹ Ovaj Sud razmatra da li je povređena Evropska konvencija za zaštitu ljudski prava i osnovnih sloboda iz 1950. godine⁴⁰ (u daljem tekstu Evropska konvencija).⁴¹ Stav Suda je da se Evropska konvencija mora primenjivati u skladu sa pravilima međunarodnog prava, naročito onih koji se odnose na međunarodnu zaštitu ljudskih prava, u smislu da se pozitivne obaveze iz člana 8 Evropske konvencije o spajanju roditelja i njihove dece moraju tumačiti u svetlu Haške konvencije. Kovaček Stanić navodi da su prema praksi Suda evidentirani određeni problemi koji se tiču sprovođenja Haške konvencije, a to su: „sporo sprovođenje sudskog postupka za povratak deteta, nedelotvornost državnih organa prilikom pronalaženja dece u mestu različitom od mesta stalnog boravišta, neodgovarajući angažman državnih organa u sprečavanju štetnog uticaja roditelja koji je odveo dete na povratak deteta, neizricanje sankcija roditelju koji je odveo dete, neodređivanje načina povratka, neopravdana odugovlačenja u postupku centralnih organa, sunspenzivno dejstvo pravnih lekova, nedostatak odgovarajućih prinudnih mera, odnosno neodlučnost pri sprovođenju prinudnih mera prilikom izvršenja, posebno vođenje postupka izvršenja, odnosno potreba posebne sudske odluke za svaki pokušaj izvršenja.“⁴²

Kako bi imali precizniji uvid u praksu Suda analiziraćemo određene sučajeve koji su se našli pred istim. Jedan od najpoznatijih, i po mišljenju određenih autora jedan od vodećih slučaja koji predstavlja osnovu i koji je uticao na dalju sudsku

39 Relevantno je naglasiti da je i kroz praksu Suda Evropske unije omogućeno analiziranje niza okolnosti koje su od važnosti kada je u pitanju otmica dece od strane roditelja. Jedno od njih je i uobičajeno boravište deteta na koje odgovara bogata praksa ovog Suda. Više u: Stanivuković, M. D. (2021). Uobičajeno boravište deteta u praksi suda Evropske unije. *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad*, 55(3), str. 709-735.

40 Ova konvencija je međunarodni instrument koji reguliše postupak pred Evropskim sudom za ljudska prava, te se države koje su je ratifikovale, mogu obratiti Sudu radi zaštite ljudskih prava povređenih aktom država članica. Ukoliko država protiv koje je podneta predstavka nije ratifikovala Konvenciju u trenutku kada se podnosilac predstavke obratio Sudu, predstavka će biti proglašena nedopuštenom kao nespojiva sa Konvencijom *ratione temporis*. Carić, S. (2011). *Evropski sistem ljudskih prava*. Novi Sad: Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment u Novom Sadu, str. 115.

41 Ova Konvencija je ratifikovana u Srbiji i Crnoj Gori 2003. godine *Službeni list Srbije i Crne Gore – Međunarodni ugovori*, br. 9/03

42 Kovaček Stanić, G. (2015). *op. cit.*, str. 76.

praksu jeste slučaj *Ignaccolo-Zenide v. Romania*.⁴³ Francuska državljanka je bila udata za državljanina Rumunije sa kojim je živela u Francuskoj i u braku su dobili dvoje dece. Posle izvesnog vremena su se razveli, a odlukom suda deca su nakon razvoda dodeljena ocu na staranje, dok je majka imala pravo da viđa decu i da povremeno deca borave kod nje. Nakon određenog vremena njen muž se sa ćerkama preselio u Sjedinjene Američke Države, a nakon toga u Rumuniju (svoju matičnu zemlju). U ovom slučaju podnositeljka predstavke je bivša supruga, francuska državljanka je u skladu sa Haškom konvencijom, podnela zahtev američkom i francuskom sudu da joj se deca vrate. Taj zahtev je usvojen, a nakon toga je sud u Rumuniji je naložio ocu da preda decu bivšoj supruzi i da na taj način izvrši odluku o njihovom povratku. Bivši suprug i otac dece nije postupio po nalogu suda i nije hteo da izvrši odluku. Nedovoljna aktivnost nacionalnih vlasti i samo nekoliko pokušaja da se odluka suda ipak sprovede i izvrši rezultirala je dodatnom komplikacijom situacije. Bivši suprug, otac dece pokreće postupak pred sudom u Rumuniji, a njegov zahtev je bio da starateljstvo nad decom pripadne njemu, nacionalni sud je usvojio njegov zahtev, a usvajanje zahteva su obrazložili time da deca žele da ostanu sa ocem, jer im on pruža najbolje uslove za život. Ono što je predstavljalo problem u ovom slučaju jeste što ni podnositeljka predstavke, kao ni njen punomoćnik nisu bili prisutni ni na jednom od održanih ročišta, kao ni izricanju presude nacionalnog suda kojom se bivšem supruhu dodeljuje staranje nad decom. Razlog zašto podnositeljka predstavke nije bila prisutna je taj što joj nijedan poziv nije dostavljen, a na kraju joj nije bila dostavljena na donesena odluka. Bitno je napomenuti da je njena adresa bila poznata. Sud je konstatovao, nakon što su sagledane sve okolnosti ovog slučaja, da donesena odluka nacionalnog suda ne zadovoljava procesne zahteve predviđene članom 8 Haške konvencije. Takođe, zaključeno je da takva odluka ni u kom slučaju ne oslobađa državu pozitivne obaveze da sprovede odluku američkog i francuskog suda kojom se podnositeljki predstavke obezbeđuje da pristupi deci. U slučaju koji je opisan, bio je prekinut svaki kontakt između majke i njene dece, a u predmetima vezanim za roditeljsku otmicu održavanje ličnih kontakata i odnosa sa decom jedan je od najznačajnijih faktora koji doprinose skladnom porodičnom odnosu i njegovom negovanju. Stoga, se smatra da nacionalne vlasti nisu uložile dovoljno napora i rezultat je bio povređivanje prava na poštovanje porodičnog života majke. U ovom slučaju presudnu ulogu je imao protek vremena. Protek vremena i izostanak kontakta u kombinaciji, ostavio je trajne i posledice koje se ne mogu otkloniti kada je u pitanju odnos majke i dece. Izostanak kontakta sa decom je okolnost koja može imati, i često ima presudan uticaj na prekid porodične veze, a samim tim i povredu prava na poštovanje porodičnog života. O tome koliko je uticaj imala praksa Evropskog suda za ljudska prava svedoči i primer da je posle donošenja presude u ovom predmetu Rumunija usvojila poseban zakon kojim je regulisana primena Haške konvencije.⁴⁴

43 *Ignaccolo-Zenide v Romania*, Application no 31679/96 ICHR 25 January 2000, (2023, Jun, 28). Preuzeto sa: <file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/003-4782163-5823169.pdf>

44 Carić, S. (2011). *op. cit.*, str. 163.

Osim navedenog slučaja, zanimljiv je i slučaj *Sophia Guðrún Hansen V. Turkey*.⁴⁵ U ovom slučaju majka dve devojčice, državljanka Islanda je u vreme kada je rodila devojčice živela u Rejkjaviku s ocem dece koji je turski državljanin. Bili su u braku, ali ubrzo nakon što su se devojčice rodile supružnici su prestali da žive zajedno. Suprug žene koja je u ovom slučaju pokrenula postupak pred sudom i koja je podnositeljka predstavke, otputovao je na letovanje sa ćerkama u Tursku, a nakon dva meseca je javio supruzi da se ni on ni deca neće vraćati na Island. Tada i prestaje svaki kontakt između njih, jer je suprug odbijao svaku komunikaciju. Iako je majka dece mnogo puta odlazila u Tursku kako bi ostvarila svoje pravo na lične kontakte sa ćerkama, njen suprug je stalno odbijao da se povinuje sudskim odlukama i na taj način sprečio da majka ostvari pravo na susret sa decom. U postupcima pred nacionalnim sudom, devojčice su se izjasnile da odbijaju kontakt sa majkom, a kao razlog su navodile da ih je majka napustila i da nije pokazivala nikakvo interesovanje za njih i da zbog toga žele da žive sa ocem u Turskoj. U opisanom slučaju Sud je doneo zaključak da je i ovde povređeno pravo na poštovanje porodičnog života žene koja je podnela predstavku i da je nacionalni sud u Turskoj odgovoran zbog pasivnosti, odnosno zbog nepreduzimanja adekvatnih mera kako bi se omogućio kontakt majke sa decom. Takođe je zaključeno da je država dužna da preduzima mere kako bi se postigao ovaj cilj. U ovakvim slučajevima Sud ističe i da svaka primena prinude mora biti ograničena, budući da se mora zaštititi najbolji interes deteta. U ovom slučaju devojčice su prema oceni Suda bile izložene stalnom pritisku javnosti i medija za vreme sudskih postupaka koji su vođeni godinama, a turske vlasti su propustile da angažuju socijalne službe, psihologe ili dečje psihijatre kako bi se ostvario kontakt podnositeljke predstavke sa ćerkama i istovremeno saradnja između roditelja. Sud je procenio da devojčicama nikada nije bila pružena stvarna prilika da razviju svoj odnos s majkom i da zaista slobodno izraze svoja osećanja prema njoj bez ikakvog spoljnog pritiska.

U slučaju *Karadžić v Hrvatska*⁴⁶ podnositeljka predstavke i njen sin i muž živeli su Nemačkoj, sve dok se otac deteta nije iz Nemačke preselio u Hrvatsku. U nekoliko navrata podnositeljka predstavke i njen sin posećivali su oca deteta u Hrvatskoj. Otac deteta je u proleće 2000. godine zadržao dete u Hrvatskoj, ali ga je majka vratila u Nemačku. Nakon godinu dana otac je nezakonito odveo dete iz Nemačke u Hrvatsku. Nadležni sud u Nemačkoj doneo je odluku kojom je potvrdio da je otac odveo dete protivno odredbama člana 3 Haške konvencije, te je podnet zahtev za povratak deteta. Iste godine, u leto, otac je odbio da mirno preda dete, te je u jesen 2001. godine pokrenut postupak pred Općinskim sudom u Hrvatskoj radi vraćanja deteta. Održana su tri ročišta, a u maju 2002. godine doneta je prvostepena odluka kojom se nalaže povratak deteta. Međutim, uložena je žalba i odluka je ukinuta. Sledeće godine, takođe u maju doneta je nova prvostepena

45 *Sophia Guðrún Hansen V. Turkey*, Application no. 36141/97, Judgment Strasbourg 23 September 2003, (2023, Jun, 29). Preuzeto sa: file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/001-61294.pdf

46 *Karadžić V. Croatia*, Application No. 35030/04, Judgment Strasbourg 15 December 2005, (2023, Jun, 30), Preuzeto sa: file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/CASE%20OF%20KARAD%C5%BDI%C4%86%20v.%20CROATIA.pdf

odluka kojom se nalaže povratak deteta, nakon uložena žalbe, ovoga puta odluka je potvrđena, u avgustu 2003. godine. Rešenje o izvršenju je doneto u septembru 2003. godine, a tokom oktobra sprovedeni su pokušaji izvršenja, ali su bili neuspešni. Od oktobra 2003. godine do aprila 2004. godine trajala je potraga za ocem i detetom. U septembru 2004. godine usledio je ponovni pokušaj izvršenja, ali je otac sa detetom pobegao, nakon čega je podneta krivična prijava protiv oca. Oktobra meseca 2004. godine podnet je zahtev Evropskom sudu za ljudska prava. Nagodba između podnositeljke predstave i oca deteta postignuta je u februaru 2005. godine. Sud je u svojoj oceni primetio da je hrvatskim vlastima najpre trebalo pet meseci da pokrene postupak za povratak deteta. U ponovljenom postupku sud je u periodu od sedam meseci održao samo jedno ročište. Vlada Republike Hrvatske nije pružila uverljiva objašnjenja o neaktivnosti suda. Sud je, u odnosu na izvršni postupak utvrdio da je tokom perioda od godinu i po dana policija, u tri navrata pokušala da sprovede sudsku odluku, što nije u skladu sa odredbom člana 11 Haške konvencije, koja u takvim slučajevima izričito nameće obavezu nadležnim telima na hitno postupanje. Prema mišljenju Suda policija nije pokazala dužnu revnost kako bi locirala oca, nego popustljivost, jer mu je dopustila da u dva navrata pobegne. Iako su vlasti koristile određene sankcije (novčane kazne i kazna zatvora), protiv oca, one nisu sprovedene. Sud je naglasio da se u ovakvim predmetima prikladnost mera koje su preduzete od strane vlasti procenjuje u vezi sa brzinom njihovog sprovođenja, jer one zahtevaju hitno postupanje iz razloga što protok vremena i promena okolnosti mogu imati nepopravljive posledice na odnose između dece i roditelja koji ne žive sa njima. Uzimajući u obzir sve navedeno Sud je izveo zaključak da su hrvatske vlasti propustile da preduzmu primerene i celishodne mere u cilju vraćanja deteta, te je odredio pravičnu naknadu u iznosu od 18.000 evra i naknadu troškova.

Na osnovu prikazanih i analiziranih slučajeva uočavamo da povratak jednog od roditelja u zemlju porekla veoma često predstavlja uzrok otmice deteta. Stoga možemo postaviti pitanje da li bi sud trebalo da uzme u obzir i činjenicu da se roditelj koji je oteo dete ne može vratiti u zemlju u kojoj je ranije boravio iz objektivnih razloga i da proceni da li bi odvajanje deteta od roditelja koji se do tada starao o detetu bilo u najbližem interesu deteta.

ZAKLJUČAK

Raspad porodice, činjenica da su roditelji vezani za više država, često potičući iz jedne države, a zasnovali su porodicu u drugoj, može kao posledicu u oblasti odnosa roditelja i dece dovesti do međunarodne, roditeljske otmice dece. U ovim slučajevima se često radi o tome da oba roditelja žele da odgajaju dete posle razvoda njihovog braka ili prekida vanbračne zajednice. Problem nastaje zato što jedan od roditelja želi da promeni zemlju u kojoj je porodica živela i da se nastani u drugoj zemlji, veoma često zemlji svog porekla. Posmatrano iz ugla tog roditelja, preseljenje bez deteta za njega predstavlja gubitak sa kojim ne želi da se pomiri, pa kršeći zakonske norme ili odluku nadležnog organa o roditeljskom staranju, odvodi dete ili ga zadržava u toj zemlji, na taj način čineći međunarodnu otmicu deteta. Ukoliko su obe zemlje potpisnice Haške konvencije, drugi roditelj, koji je

imao pravo na staranje, ili pravo da odlučuje o bitnim pitanjima vezanim za dete, može da pokrene postupak i da vrati dete. Iako je u Haškoj konvenciji istaknuto da će države ugovornice preduzeti sve odgovarajuće mere da obezbede na svojoj teritoriji sprovođenje ciljeva Konvencije i da će, u tu svrhu, koristiti najefikasnije raspoložive postupke, iz prikazanih slučajeva vidimo da baš i nije tako.

Pojedine zemlje u regionu su usvojile zakone kojima su uredile određena, pre svega proceduralna pitanja u vezi sa primenom Haške konvencije. U tom cilju se Ministarstvo pravde Republike Srbije opredelilo za osnivanje radne grupe za izradu nacrtu Zakona kojim će biti razrađena pravila postupka za primenu Haške konvencije, odnosno koji će doprineti da se zaštita dece u Republici Srbiji od nezakonitog prekograničnog odvođenja i zadržavanja podigne na viši nivo. Međutim do usvajanja ovog Zakona nije došlo, te možemo zaključiti da bi se stvaranje novog sistema zaštite dece u međunarodnom privatnom pravu Srbije, koje je otpočelo potvrđivanjem modernih haških konvencija, moralo nastaviti.

Problem prekograničnog odvođenja dece odnosno, međunarodne otmice dece ima globalne razmere sa kojim se svaka zemlja suočava. Svaka međunarodna otmica dece je specifičan slučaj koji zahteva situacioni pristup. Međutim, i pored te specifičnosti postoje pravni mehanizmi, pravila i procedure koje su zajedničke i primenjuju se u svakom slučaju međunarodne otmice dece. Upravo taj pravni okvir bi trebalo da obezbedi Haška konvencija i njenom primenom bi trebalo da se omogući brže reagovanje i rešavanje nastalih problema. Ali i pored jasno definisanih pravila i procedura, ipak postoje značajni problemi u njenom sprovođenju, što nas navodi na zaključak da je za postizanje pozitivnih efekata primene Haške konvencije neophodno da države ostvare otvorenu, transparentnu i brzu komunikaciju između centralnih organa i ostalih tela u čijoj nadležnosti je sprovođenje ove Konvencije. Takođe, smatramo da bi sve države potpisnice treba da razmotre i ako je potrebno da redefinišu koncentraciju nadležnosti u postupanju po zahtevima za povratak deteta i pristup detetu na ograničen broj sudova. Neophodno je da svi akteri koji učestvuju u ovom procesu budu edukovani i obučeni za implementaciju i rad po principima Haške konvencije, i na kraju, ali ne najmanje važno jeste da sve države potpisnice treba da obezbede neophodne uslove za rad centralnih organa i omogućće efikasnije i brže izvršenje odluka suda, a da se pritom posebna pažnja posveti i preispitivanju najboljeg interesa deteta u svakom konkretnom slučaju.

Milan Počuča, PhD, Full Professor

*Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad
University Business Academy in Novi Sad*

Dalibor Krstinić, PhD, Associate Professor

*Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad
University Business Academy in Novi Sad*

CIVIL ASPECTS OF CHILD ABDUCTION IN THE REGION

Abstract:

Child abduction,, i.e. their illegal taking or detention, is usually done by one of the parents. The reason for the above is often caused by the modern way of life, which often involves moving abroad, as well as concluding marriages between persons of different citizenships. In the case of the divorce of these persons, there are often disagreements between the parents regarding the custody of the children, which also often leads to the abduction of the children by the parents, and in this way the interests of the child are violated. The Civil aspects of child abduction are regulated by the Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction, adopted in 1980, which protects the interests of children, especially from the harmful effects of illegal removal or detention, and establishes an effective mechanism to ensure the immediate return of children to their country of origin. regular residence. Precisely in order to protect the interests of the child, many countries have ratified the aforementioned Convention. However, countries in the region face certain "challenges" when it comes to child abduction. Taking into account the relevance and increasing number of court proceedings that are conducted due to the civil abduction of children, the subject of the analysis within the paper will be the presentation of the mentioned "challenges" and the judicial practice of our courts and the European Court for Human Rights in Strasbourg.

Keywords: *child abduction, Hague Convention, child abuse, illegal abduction of children.*

LITERATURA:

1. Branica, V., Majstorović, I. & Šimović, I. (2021). Obiteljska medijacija i mogućnosti primjene u slučajevima međunarodne otmice djece. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 71(2), str. 187-220.

2. Carić, S. (2011). *Evropski sistem ljudskih prava*. Novi Sad: Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment u Novom Sadu.
3. Convention of 25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction, (2023. Jun, 20) Preuzeto sa: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=24>
4. Duga borba Slavice Burmazović da vrati svoju decu, (2023, Jun25). Preuzeto sa: <https://www.rts.rs/lat/vesti/drustvo/2537061/duga-borba-slavice-buzurovic-da-vrati-svoju-decu.html>
5. Dukić Mijatović, M. (2012). *Međunarodno privatno pravo*. Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe.
6. Đundić, P. (2004). Redovno boravište deteta u praksi primene Haške konvencije o građanskopravnim aspektima otmice dece od 25. oktobra 1980. godine. *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad*, 38(2), 551-570.
7. Dželetović, M. (2022). Pavo na staranje u smislu Haške konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice dece, *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, 73(182), str. 275-286.
8. *Ignaccolo-Zenide v Romania*, Application no 31679/96 ICHR 25 January 2000, (2023, Jun, 28). Preuzeto sa: <file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/003-4782163-5823169.pdf>
9. „Ja sam najsrećnija mama na svetu...”: Posle četiri godine od otmice, deca Slavice Burmazović vraćena u Srbiju,(2023, Jun, 25). Preuzeto sa: <https://www.nedeljnik.rs/ja-sam-najsrecnija-mama-na-svetu-posle-cetiri-godine-od-otmice-deca-slavice-burmazovic-vracena-u-srbiju/>
10. *Karadžić V. Croatia*, Application No. 35030/04, Judgment Strasbourg 15 December 2005, (2023, Jun, 30), Preuzeto sa: <file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/CASE%20OF%20KARAD%C5%BDI%C4%86%20v.%20CROATIA.pdf>
11. Kekez, A. (2014). Postupak medijacije u slučajevima međunarodne građanskopravne otmice dece. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, 86(3), str. 202-210.
12. Konačna verzija Nacrta Zakona o međunarodnom privatnom pravu (2023, Maj, 15). Preuzeto sa: <https://www.mpravde.gov.rs/obavestenje/6274/konacna>
13. Konvencija o pravima deteta (2023, Jun, 10) Preuzeto sa: <https://www.unicef.org/serbia/media/3186/file/Konvencija%20o%20pravima%20deteta.pdf>
14. Kovaček-Stanić, G. (2012). Porodičnopravni aspekti međunarodne, roditeljske otmice dece. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 60(2), str. 74-94.
15. Kovaček-Stanić, G. (2015). Građanskopravni aspekti međunarodne otmice dece: praksa Evropskog suda za ljudska prava, U: *Zbornik Škole prava Evropske unije*. (str. 72-84), Podgorica : Univerzitet Donja Gorica, Fakultet pravnih nauka
16. Krvavac, M., & Belović, J., (2017). Međunarodna otmica dece, *Pravni život*, 66(10), str. 155-168.

17. Marjanović, S. (2017). Međunarodna otmica dece: novine u međunarodnom privatnom pravu Srbije, U: *Zaštita ljudskih i manjinskih prava u evropskom pravnom prostoru: tematski zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu. Knj. 7* (str. 131-145), Niš : Pravni fakultet.
18. Ministarstvo pravde, Međunarodna otmica dece, (2023, Maj, 15). Preuzeto sa: <https://www.mpravde.gov.rs/sr/tekst/15033/medjunarodna-otmica-dece.php>
19. Odluka Ustavnog suda Srbije broj UŽ-8276/2014, objavljena u Sl. glasniku RS 81/2016 od 5. oktobra 2016, (2023, Jun, 25). Preuzeto sa: <https://www.pravniportal.com/odluka-ustavnog-suda-srbije-u-vezi-sa-povratkom-dece-nezakonito-odvedene-ili-zadržane-u-nekoj-drzavi-ugovornici/va.os.sud.rs/files/GZ2.23-11.pdf>
20. Odluka Višeg suda u Valjevu, Gž2 23/11, (2023, Jun, 20). Preuzeto sa: <https://va.os.sud.rs/files/GZ2.23-11.pdf>
21. Palačković, D., & Ćorac, S. (2022). Ne saglasnost roditelja o promeni prebivališta deteta - procesnopravne dileme i moguća rešenja. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 70(3), str. 745-763.
22. Ponjavić, Z. (2012). Prekogranično odvođenje dece u slučaju porodičnog nasilja. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, (62), str. 219-233
23. Ponjavić, Z., & Vlašković, V. (2014). Koncept "najboljeg interesa deteta" unutar Haške konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice dece, *Zbornik radova Dani porodičnog prava*, 2(2), str. 32-49
24. Porodični zakon, *Službeni list RS*, br. 18/2005, 72/11 – dr zakon, 6 /15.
25. Samardžić, S. (2013). Potrebe i mogućnosti adekvatnijeg tumačenja Haške konvencije o građansko-pravnim aspektima međunarodne otmice dece u slučaju nasilja u porodici. *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad*, 47(1), str. 309-331.
26. *Sophia Guðrún Hansen V. Turkey*, Application no. 36141/97, Judgment Strasbourg 23 September 2003, (2023, Jun, 29). Preuzeto sa: <file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/001-61294.pdf>
27. Stanivuković, M. & Đundić, P. (2010). Pravo na viđanje deteta i Haška konvencija o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice dece (1980). *Pravni život*, 59(10), str. 25-45.
28. Stanivuković, M. D. (2021). Uobičajeno boravište deteta u praksi suda Evropske unije. *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad*, 55(3), str. 709-735.
29. Stanivuković, M., & Đajić, S. (2022). Pravo roditelja na povratak u zemlju porekla u svetlu Haške konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice dece i evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 70(1), str. 123-156.
30. Ustav Republike Srbije, *Sl. glasnik RS*, br. 98/06 i 115/21
31. Zakon o građanskopravnoj zaštiti dece od nezakonitog prekograničnog odvođenja ili zadržavanja, (2023, Maj, 10). Preuzeto sa: <https://arhiva.mpravde.gov.rs/cr/news/vesti/otmica-dece-gradjansko-pravni-aspekti-has-ka-konvencija.html>

32. Zakon o potvrđivanju Konvencije o nadležnosti, merodavnom pravu, priznanju i izvršenju odluka i saradnji u materiji roditeljske odgovornosti i mera za zaštitu dece, *Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori* br. 20/15.
33. Zakon o ratifikaciji Evropske konvencija za zaštitu ljudski prava i osnovnih sloboda, *Službeni list Srbije i Crne Gore – Međunarodni ugovori*, br. 9/03
34. Zakon o ratifikaciji Konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice dece, *Službeni list SFRJ*, br. 7/91 – *Međunarodni ugovori*.
35. Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja, *Službeni list SFRJ*, br. 43/82 i 72/82 -ispr., *Službeni list SRJ*, br. 46/96 i *Službeni glasnik RS*, br. 46/06 - dr. zakon.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

34"2003/2023"(082)

**МЕЂУНАРОДНИ научни скуп Правнички дани - проф. др
Славко Царић (20 ; 2023 ; Нови Сад)**

Две деценије развоја правне мисли : [зборник радова] = Two decades of the development of legal thought : [proceedings] / XX међународни научни скуп "Правнички дани - Проф. др Славко Царић", Нови Сад, 06-07. октобар 2023, Нови Сад = XX International Scientific Meeting "Legal days - Prof. Slavko Carić, PhD", October 6th and 7th 2023, Novi Sad ; [уредник Милан Почуча]. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, 2023 (Нови Сад : Граф 021). - 678 стр. : табеле, граф. прикази ; 24 cm

Радови на срп. и енгл. језику. - Тираж 100. - Стр. 25-26: Уводна реч / Милан Почуча. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резиме на енгл. језику уз сваки рад.

ISBN 978-86-86121-58-5

а) Правна мисао - Развој - 2003-2023 - Зборници

COBISS.SR-ID 125609225